

do■co■mo■mo_србија

међународна радна група за
документацију и заштиту
грађевина, места и целина
модерног покрета

Минимални документациони досије 2003

Саставила: национална радна група Србије

0.1. ФОТОГРАФИЈА ОБЈЕКТА

- 0.1. **Наслов фотографије**
Занатски дом у Београду
- 0.2. **Извор**
Фототека Ивана Р. Марковића
- 0.3. **Датум**
1934. година

Шифра у локалној бази података
COM-RS-011-a-0004

1.	ИДЕНТИТЕТ ОБЈЕКТА	
1.1.	Данашњи назив објекта Палата Радио Београда	3
1.2.	Варијантни или претходни/оригинални назив Занатски дом у Београду	4
1.3.	Назив улице и број Угао Хиландарске 2 и Светогорске улице	5
1.4.	Град Београд	6
1.5.	Општина Стари град	7
1.6.	Поштански број 11000	8
1.7.	Држава Република Србија (изграђено у Краљевини Југославији)	9
1.8.	Позиција у оквиру глобалног позиционог система 44°48'54.85"N, 20°27'58.08"E	10
1.9.	Класификација/типологија СОМ – комерцијални: пословно-угоститељски објекат (канцеларије, биоскоп, хотел, ресторан и др.).	11
1.10.	Статус и датуми заштите Зграда ужива статус културног добра - споменика културе од 1984. године (објава: Службени лист града Београда бр. 23/84).	12
2.	ИСТОРИЈАТ ОБЈЕКТА	
2.1.	Оригинални нацрт/намена Према пројектантским плановима објекта насталим почетком треће деценије 20. века зграда Занатског дома је требала да има искључиво пословну намену за смештај обимне администрације фонда Занатског дома. Током расписивања другог конкурса за изградњу објекта, планирано је да зграда Занатског дома буде мултифункционалног карактера стамбено-пословне намене. До краја изградње и усељења свих служби у објекат, планови су још једном промењени додајући и стамбени део у Хиландарској улици, ресторан на последњем спрату и биоскопску салу.	13
2.2.	Датуми: наруџбина/завршетак Фонд Занатског дома је основан 1911. године. Плац на углу Хиландарске и Светогорске је купљен наредне 1912. године, када је урађен први пројекат зграде Занатског дома. Због Првог светског рата је све обустављено. Крајем 1931. године Занатска комора је поништила пројекат из 1912. године и расписала нови конкурс крајем 1931. године. Изградња објекта Занатског дома према новим плановима је започета средином 1932. године, а завршена	14

је 4. септембра 1933. године.

- 2.3. **Пројектанти архитектуре и други пројектанти** 15
Аутор пројекта зграде Занатског дома из 1912. године је архитекта Данило Владисављевић. Након Првог светског рата објекат није изграђен према његовим нацртима. На новом конкурс, који је Занатски фонд расписао 1931. године, победио је пројекат архитекте Богдана Несторовића, према чијим нацртима је зграда Занатског дома у Београду реализована крајем 1933. године.
- 2.4. **Остале особе или догађаји везани за објекат** 16
/
- 2.5. **Значајне измене са датумима** 17
Занатски дом је у периоду од 1933. године до 1941. године имао вишеструку намену у различитим деловима зграде (административне просторије, филијала београдске штедионице, хотел, ресторан, стамбени део и дућани у приземљу). Након Другог светског рата, објекат је често мењао функцију у различитим деловима (дућани су затворени и претворени у део депоа, административне просторије Занатског дома су адаптиране за потребе емитовања Радио Београда, хотел је укинут а простор пренамењен). Оригинални натпис „Занатски дом“ са угаоне куле и натпис „Кино“ у појасу између четвртог и петог спрата су уклоњени непосредно након 1945. године, када је и објекат већинским делом пренамењен за потребе Радио Београда.
- 2.6. **Данашња намена** 18
Данашњи већински власник и корисник објекта је Јавни медијски сервис „Радио телевизија Србије“, „Радио Београд“.
- 2.7. **Постојеће стање** 19
Зграда је у одличном стању. Зграда није рушена, девастирана нити је трпела радикална оштећења или обимније реконструкције од 1933. године до данас. Главне просторије репрезентативног дела ентеријера (свечана сала на првом спрату, централно степениште и др.) у потпуности су очуване.

3 ОПИС

- 3.1. **Општи опис** 20
Мултифункционално стамбено-пословно здање Занатског дома у Београду је изграђено као угаона грађевина на углу Хиландарске и Светогорске улице. Према основним архитектонским карактеристикама објекат се дефинише као угаона блок грађевина са три слободне фасаде и калканом који се ослања на објекте на суседној грађевинској парцели. У приземљу у Светогорској улици било је предвиђено укупно десет дућана. Због тога је фасадно платно на овом делу објекта другачије конциповано са више стаклених површина и улаза, што објекат чини визуелно лакшим. Фасадно платно у зони од приземља до петог спрата је обрађено на принципу низања хоризонталних трака, које визуелно спајају све прозорске отворе. Имајући у виду да фасадно платно на средишњем делу образује вертикално конавно удубљење, на првом и трећем спрату је формиран балкон. Фасадно платно у Светогорској улици је пројектовано са изразито симетричном конотацијом подвојеног моделовања на леву и десну страну чији средишњи део на последњој етажи крунише масивни носач шипке за заставу. Ослањајући се на слична решења

репрезентативних јавних грађевина, чија је архитектура изворно утемељена на принципима ар декоа, фасадна обрада две бочне фасаде у Светогорској и Хиландарској је изведена по принципу огледалске симетрије. При томе, две фасаде су идентичне и садрже истоветну композицију и односе маса и површина. Објекат поседује две подземне етаже, сутерен и приземље, затим мезанин, пет спратова и угаону кулу на два спрата. Сложена и вишеслојна архитектоника угаоне куле чини комплетан објекат веома маркантим и вешто уклопљеним у затечени градски амбијент. Комбинацијом различито декоративно третираних стубова и пиластра, дубоких лођа, истакнутом кулом на последња два спрата и скулптуралном композицијом занатлије и шегрта у ниши изнад главног портала остварена је занимљива целина и композитно решење више еклектичког него модерног карактера какво је запажано током прве половине четврте деценије 20. века. У две подземне етаже је смештен депо, котларница и помоћне просторије, а у сутерену у Светогорској и Хиландарској улици пројектовано је више издељених простора намењених дућанима за издавање. Простор високог приземља је углавном концентрисан на улазну партију лоцираног у вертикалној оси угаоне куле. Главни улаз у објекат је лоциран на угаоном радијусу објекта одакле се ступа на два нивоа у основи кружних простора повезаних степенишним рампама. Таква денivelација је била оптимална имајући у виду терен у паду на коме је објекат изграђен. Улазним холем доминира двокрако степениште репрезентативног карактера које води на први спрат где је смештена главна или свечана сала лоцирана такође у угаоном делу објекта са отвореним погледом према Македонској улици. Недовољно познавање унутрашњег распореда пре 1945. године и накнадне реконструкције ентеријера не пружају довољно информација за његову ширу елаборацију. Са друге стране, бочна или помоћна степеништа (раније намењена потребама хотела и стамбеног дела објекат у Хиландарској улици) су у целини очувана са комплетним мобилијаром (тела расвете, мермерне оплате и заштитне степенишне ограде од кованог гвожђа једноставне, стереометријске форме.)

3.2 Конструкција

21

У време када је објекат Занатског дома завршен био је највећи у овом делу града, што му је визуелно још више давало на значају. Конструкција објекта рађена на принципу Herbst система није дозвољавала шире распоне због чега је објекат у унутрашњости задржао спољашњи изглед донекле затвореног и недовољно осветљеног простора. Отуда се реално може посматрати и уситњавање просторија и свођење већих простора првенствено на улазни хол, главно степениште, свечану салу и салу на последњем спрату у кули. Као куриозитет у обради фасадних платна истиче се употреба плоча од вештачког камена нијансираног и инскрустрираног да наликује мркоцрвеном пешчару. На овом принципу су украшене фасадне зоне приземља и мезанина, као и наглашене композиције угаоног улаза у објекат. Остале фасадне површине су покривене малтерном оплатом.

3.3. Контекст

22

Иницијатива за подизање зграде Занатског дома може се пратити већ од 1887. године оснивањем еснафског Удружења занатлија, које је потом прерасло у Занатску комору Београда. Током 1911. године Удружење је основало фонд Занатског дома чиме је истовремено и званично покренут поступак оснивања ове организације. У том правцу, изградња Занатског дома у Београду представља нови економски ступањ домаћег економског развоја посматрањем кроз призму привредних реформи које

су спровођене крајем треће и почетком четврте деценије у Краљевини Југославији. Као својеврсни економски катализатор, изградња Занатског дома је несумњиво требало да прикаже јединство, снагу и богатство којим располаже ова економска организација и тиме пренесе поруку, како инвеститорима и улагачима, тако и потенцијалним партнерима, али и друштву уопште.

4. ВРЕДНОВАЊЕ

4.1. Техничка вредност

23

Изузетно повољан положај објекта у најужој градској зони, смештен између зграде „Политике“ и општине Стари град, зграда Занатског дома осим садашње функције садржи и бројне потенцијалне могућности унапређења програма функционалне продуктивности у циљу афирмације сопствене културне историје, али и овог дела града.

4.2. Друштвена вредност

24

Осим архитектонске, примарна вредност зграде Занатског дома у Београду садржана је у њеној иницијалној функцији административног здања, тада највећег у овом делу Београда. Осим економског карактера који су садржавала двотрећински проценат објекта намењен канцеларијама и дућанима, посебан аспект представљао је хотел „Гранд“ и ресторан смештен у Хиландарској улици. Друштвени живот који се одвијао у овом делу објекта је истовремено био некада најживљи у овом делу Београда, а парадоксално је данас домаћој историографији најмање познат. Оскудна документација, првенствено из дневне штампе тога времена, указује на бројне манифестације, представе и културна дешавања. У епицентру дешавања је био хотел „Гранд“. Хотел је био смештен у задњем делу зграде Занатског дома и заједно са њим је чинио интегрални део у периоду од изградње објекта 1933. године до почетка Другог светског рата.

4.3. Културна и естетска вредност

25

Зграда Занатског дома у Београду је изграђена као једна од најрепрезентативнијих угаоних грађевина у Београду током периода између два светска рата. Примарно гледиште аутора у истицању угаоне вертикале и коначно обликовање архтектонског речника који је прилагођаван естетици фаворизовања угаоне партије крунисане угаоном кулом чини се као најапарентнији допринос архитекте Богдана Несторовића афирмацији овог специфичног типа грађевина у Београду. Са друге стране, припадајућа естетичка конотација дела зрелог модернизма, архитектура Занатског дома у Београду подједнако делује у неколико критички сагледивих естетичких момената који се могу идентификовати са пореклом у ар деко архитектури. То се пре свега односи на специфично пластичко обликовање фасадних волумена, балкона, односа између маса и површина, позиционирања јаброла за заставу и хроматског комбиновања фасадних оплата.

4.4. Историјска вредност

26

Осим друштвеног карактера, који је оставио трага посредством културолошког аспекта рада хотела „Гранд“ и манифестација које су се у ресторану овог хотела одржавале током међуратног периода, својеврсног економског катализатора репрезентације моћи Занатског фонда и привредне снаге државе, Занатски дом у Београду је недвосмислено један од топонимских градских центара са богатом историјском консонанцом. Пре свега треба имати у виду да се на месту данашње

зграде налазила кафана „Два бела голуба“ власника Јована Кујунџића по којој је касније данашња Светогорска улица добила свој први назив. Са друге стране, посматрана са урбанистичког аспекта, диспозиција угаоне грађевине Дома на недвосмислен начин је маркирала завршетак Македонске улице и јужни крај Политикиног трга.

4.5. **Генерална оцена**

27

Вредновање зграде Занатског дома у Београду се мора посматрати са више страна имајући у виду његов друштвени, културни и економски значај, како за Београд, тако и као показатељ економског стања државног апарата. Архитекти Несторовићу је монументална архитектура широких потеза и репрезентативног нагласка модерног концептовања послужила као убедљиви моменат решавања свих захтева наручилаца да се нагласи друштвени развитац кроз поштени рад којим се стиче заслужено духовно, али и материјално богатство. Репрезентативна силуета зграде Занатског дома као једног од највећих пословних зграда свог времена у Београду је то свакако и била.

5. ДОКУМЕНТАЦИЈА

5.1. **Главне референце**

28

1. Аноним: Подизање Занатског дома, Политика, 22.10.1931.
2. Аноним: Зидање Занатског дома отпочиње одмах, Правда, 29.4.1932.
3. Аноним: Освећен је нови Занатски дом у Београду, Политика, 4.9. 1933.
4. Ђурић Замоло, Дивна: Хотели и кафане XIX века у Београду, Београд 1988, стр. 119.
5. Костић, М. М.: Успон Београда 2., Београд 2000, стр. 25.
6. Маневић, Зоран: Богдан Несторовић (1901-1975), ИТ новине, Београд, 9.1.1976.
7. Маневић, Зоран: Богдан Несторовић, Наши неимари, Изградња 5, Београд, 1981, стр. 53-57.
8. Маневић, Зоран: Лексикон српских архитеката XIX и XX века, Београд, 1999, стр. 137.
9. Марковић, Иван Р.: Зграда Занатског дома архитекте Богдана Несторовића, Годишњак града Београда LIII, Београд, 2006, стр. 311-335.
10. Сикимић, Ђ.: Фасадна скуптура у Београду, Београд, 1965, 47, кат. бр. 109.

5.2. **Визуелни материјал у прилогу**
фототека Ивана Р. Марковића

29

5.3. **Подносилац извештаја/датум**
Иван Р. Марковић, децембар 2016.

30